

Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni arengulugu

Agu Laius (RiTo 6), Jaan Tõnissoni Instituudi direktor, Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaua esinduskogu esimees

Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaua¹ tegevus on veennud, et üheskoos oleme valmis nendeks väljakutseteks, mis aitavad Eestis jõuda toimiva kodanikuühiskonnani.

Juba möödunud sajandi lõpukümnendil lõi kõikuma üldlevinud arusaam, mille kohaselt kogu ühiskonnaelu on võimalik korraldada üksnes seadustele, õigusaktidele ja muudele haldusabinõudele tuginedes ning avalik võim saab kõike korraldada üksi, kodanikke kaasamata.

Paljud uuringud ja analüüsid näitasid, et seaduste ja muude õigusaktide realiseerumine sõltub ennekõike inimese suhtumisest neisse ja seda on peaaegu võimatu muuta isegi kohtute kaudu. Inimesed väljendavad suhtumist ja hoiakuid ning kuulutavad väärtusi sageli oma ühenduste kaudu. Kuivõrd on see kooskõlas avaliku võimu poolt sätestatuga, sõltub paljudest teguritest. Nõnda selgubki, et valitsused ei muutu usaldusväärseks enne, kui kodanikud neid toetavad ja rakendavad omalt poolt tegevusi, hoidmaks valitsusi nende ees aruandvatena.

Viimastel aastakümnetel on teadlased ja uurijad palju rääkinud kodanikuühiskonnast. Üha rohkem arutlevad kodanikuühiskonna sisu üle poliitikud ja ametnikud. Kuigi kodanikuühiskonna teemal on kirjutatud sadu, kui mitte tuhandeid raamatuid ja veelgi rohkem artikleid, kus pööratakse tähelepanu efektiivsele valitsemisele, kodanikuksolemisele, pluralismile, vabatahtlikkusele, filantroopiale ja paljudele teistele kodanikuühiskonna mõiste tahkudele, ollakse ühisest arusaamast veel kaugel.

Kodanikuühiskonna mõistest

Enamik teadlasi defineerib kodanikuühiskonda millenagi, mis on valitsuse (avaliku sektori) ja indiviidi (kodaniku) vahel ja käsitleb nende omavahelisi suhteid. Sealjuures mainitakse sageli ka kodanikuühiskonna mõistega seonduvat mõtete väljenduse vabadust ja ühinemisõigust. Mõni autor seostab kodanikuühiskonnaga ka äriühingute rolli ja tegevust. Kui kõik määratlused kokku võtta, selgub, et tegelikult oleme huvitatud sellest,

- et sarnaste huvide ja probleemidega inimesed saaksid üksteist leida ja nii enda kui ka ühiskonna huvides vabalt ellu viia seda, millesse nad usuvad;
- et toimiks õigus oma arvamust vabalt väljendada ja õigus avaldada arvamust võimulolijate suhtes;
- et võiksime ühineda ja saaksime sel moel ühiselt tegutseda;
- et kodanikud saaksid avaldada mõju avalikele poliitikatele ja riiklikele programmidele, samuti mõjutada ühiskonna suhtumist ja käitumist;
- et toimiks efektiivne ja vastutusvõimeline valitsus ning avaliku võimu institutsioonides töötavad ametnikud oleksid oma tegevuses inimesekesksed ja

mõistaksid kodanike osalemise olulisust efektiivsete poliitikate ja programmide väljatöötamisel ja elluviimisel.

Nii kujutavad ka avaliku võimu institutsioonid (valitsus) endast kodanikuühiskonna koostisosa, kuigi nad selle käsitlusest sageli välja jäetakse. Kodanike osaluseta on mõeldamatu efektiivne valitsemine. Samuti on mõeldamatu käsitleda valitsuse tegevust kodanike osaluse tagamise ja kaitsmiseta. Nõnda on kodanikuühiskonna kujunemisel märkimisväärne roll mitte üksnes kodanikel, vaid samaväärselt ka valitsustel. Valitsused muutuvad usaldusväärseks alles siis, kui on tagatud kodanike kaasamine, mille kaudu paraneb ka nende moraal ja suhtumine valitsuse tegevusse.

Lühidalt võib järeldada, et "kodanikuühiskond esindab vabas ühiskonnas indiviidide õiguste ja kodanikukohustuste tasakaalu" (Barber 1996). Samas tuleb tunnistada, et "mida rohkem on kodanikuühiskonna mõistet viimastel aastatel kasutatud, seda vähem on seda mõistetud" (O'Connell 1999, 10).

Tavapärastel realiseerub kodanike kaasamine ennekõike valimistel osalemise kaudu. See on kahtlemata tähtis, kuid ebapiisav kaasamise vorm. Valijate osalemine valimistel kinnitab: ainult selle meetodi rakendamine ei taga, et kodanikud end kaasatuna tunneksid.

Inimesi saab kaasata veel mitut moodi. Ennekõike kohalikul tasandil, selle lihtsaimaid vorme on vabatahtlik töö sotsiaalvallas, mis aitab tuntavalt tõsta kodanike vastutustunnet. Üha enam toimub kogukondade eneseteadvustamine ja koondumine, mis väljendub näiteks kogukonnafondide tegevuses. Nende kaudu hakkavad kohaliku elu arendamise nimel ühiselt tegutsema nii avaliku võimu institutsioonid, äriühingud kui ka kodanikeühendused. Sel viisil saavutatakse mitmesuguste rühmade omavaheline suhtlemine ning mitmekesisuse arvestamine otsuste vastuvõtmisel kogukonnas.

Teine tähtis kodanike kaasamise vorm on eestkoste, mis üha rohkem avaldub ka Eestis. Viimati võis võrdsete õiguste eest seisjate üsna jõulisi aktsioone täheldada vastava seaduseelnõu arutelu käigus Riigikogus. Kioskites alkoholimüügi taaslubamise seaduseelnõu võeti avalikkuse survele Riigikogu menetlusest tagasi. Kodanikud on oma ühenduste kaudu saavutanud ka teisi arvestatavaid tulemusi valitsuse ja Riigikogu otsustustes, mis eestkosteorganisatsioonideta oleksid olemata. Aastatepikkuse tööga on kodanikud omandanud ühendustes professionaalsuse ning ka kodanikujulguse oma seisukohad avalikuks teha ja nende eest seista.

Ainult selliste tegevuste kaudu on võimalik jõuda ühiste vaadeteneni, ühiselt mõistetavate normide ja reegliteni, ühiste ootuste ja jagatud väärtusteni. Ühtlasi ei ole see sedavõrd maailmavaateline küsimus, et erakonnad peaksid ilmutama teistest erinevust. Pigem väljendub sel moel meie kõigi ühine mure võimust võõrandumise ja selle ärahoidmise suhtes ühiskonnas.

Üsna raske on kahelda väites, et kodanikuühiskond on demokraatia toimimiseks absoluutselt vajalik ja demokraatia on põhiline inimeste valitsemise vorm (O'Connell 1999, 25).

Kodanikuühiskond rahvusvaheliste organisatsioonide tähelepanu keskmes

Kodanike poliitikasse kaasamise teemaga on viimaste aastate jooksul tegelnud mitu mõjukat rahvusvahelist organisatsiooni – *World Bank Institute*, OECD, *Open Society Institute* – ja ÜRO arenguprogramm. Analüüsid, uuringud ja aruanded viitavad kodanike kaasamise vajadusele ning praegu pole enam aktuaalsed küsimused "kas" ja "miks", vaid üksnes "kuidas". OECD koostatud valitsusametnike käsiraamat lõpeb lausa üleskutsega: "Ära oota, kuni valitsus seisab silmitsi probleemidega ja on sunnitud tegutsema. Ole proaktiivne ja kasuta olemasolevaid võimalusi. Ära lükka tegutsemist edasi, kuni oled sunnitud tegelema kriisiga".

Muidugi ei ole kerge vastata küsimusele "kuidas". Esindusdemokraatia ei ole soodustanud kodanike kaasamist. Mõlemad osapooled on teineteisest võõrandunud ning neil puudub koostöökogemus. Samas väljendab üha rohkem inimesi kodanikeühenduste kaudu aina valjemalt oma tahet osaleda poliitilistes otsustusprotsessides.

Mainitud organisatsioonid korraldasid käesoleva aasta mais Ljubljanas ümarlauakoosoleku. Oli huvitav teada saada, mil moel kaasatakse kodanikke teistes riikides ja kes on eestvedajad. Kui enamikust riikidest olid kohal nii valitsuse kui ka kodanikeühenduste esindajad, siis Eestist – nagu tavaks saanud – osalesid üksnes ühenduste esindajad. Seminaril tõsteti esile Suurbritannia, Kanada ja Rootsi kogemusi riigi ja kodanike koostöö korraldamisel, mainiti arenguid Sloveenias ja Horvaatias ning taas kord tunnustati Eesti kodanikeühenduste tehtut, jõudmaks kodanike ja valitsuse partnerluseni.

Kui 2001. aastal Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) valmimisel ootasid paljud riigid huviga, kuidas see Eestis toimima hakkab, siis tänaseks on ootus asendunud konkreetse tegutsemisega omas riigis. Sageli toimub see koguni riigi eestvedamisel, kes taotleb kodanikeühenduste mobiliseerimist koostööle. Paljud on võtnud lähtealuseks Eesti mittetulundusühenduste väljatöötatud dokumendid ja mudelid.

OECD eristab kodaniku ja riigi suhetes kolme kvalitatiivselt erinevat taset: informeerimine (ühesuunaline, valitsus annab kodanikele teavet), konsulteerimine (kahesuunaline, teatud tingimustel on ka kodanikul võimalik valitsusele infot anda) ja aktiivne osalemine (partnerlusel rajanevad suhted). Viimasel juhul tuleb muidugi mõlemal poolel teineteise rolli tunnustada, seejuures peab vastutus lõppotsuse osas jääma valitsusele. Samasugune partnerlusel rajanev lähenemine sisaldub ka EKAK-s, mis koostati OECD-st sõltumatult juba 2000. aasta lõpus.

Viimastel kuudel on kodanikuühiskonna arengu vastu Eestis elavat huvi tundnud ka Euroopa Liit. Enne 2002. aasta lõppu peaks saama lugeda vastavasisulist aruannet.

Millest EKAK alguse sai

1990-ndate II poolel, kui Eestist olid lahkunud kodanikeühenduste senised suuremad välisrahastajad, kui Eestile ei jagunud enam rahvusvaheliste ja välisriikide koostööpartnerite tähelepanu, tõusetus küsimus: kuidas edasi?

Meil oli arvukate välispartnerite ja ulatusliku väliskoolituse tõttu üsna selgelt kujunenud arusaam, et ühiskonna areng on jätkusuutlik ainult siis, kui kogukonnad ja kodanikeühendused on küllaldaselt tugevad. Kogukonnad saavad olla tugevad, kui nad on teatud moel ja määral sisemiselt, ennekõike kodanikeühenduste kaudu organiseerunud. Avalik võim on osa tööd seaduste vastuvõtmisega ära teinud – Eestis toimivad avaliku võimu institutsioonid ja kohalikud omavalitsused, kodanikeühenduste tegevuseks on loodud selged õiguslikud alused. Kodanikeühendusi on ligikaudu 18 000. Võiksime järeldada, et nende eelduste loomise kaudu peaks olema tagatud ka kodanike ja avaliku võimu institutsioonide koostöö ja partnerlus, nii riigi kui ka kogukonna tasandil.

Tegelikult on olukord keerulisem ning kogukondade tugevuse ja kodanike kaasamise kohaliku elu arendamisse on veel pikk tee. Seni pörkume sageli probleemidega, et kohalikud liidrid ja ametnikud ei ole sugugi huvitatud kodanike kaasamisest kohaliku elu arendamisse, sest see eeldab ühistööd, koordineerimist, arvamuste mitmekesisust, arutelu ja dialoogi ning palju muudki, mis tundub olevat tülikas ja eeldab teistsuguse juhtimiskvaliteediga inimesi meie volikogudes ja vallavalitsustes. Samasugune soovimatus koostööks ja selleks valmisoleku puudumine on sageli avaldunud ka riigi institutsioonide tasandil.

Nii ongi avalik võim ja kodanikualgatus sageli teineteisest eraldatud ning kodanike kaasamine ei ole leidnud lõppväljundit suhetes avaliku võimuga, ei ole kujunenud ühiseks osalusprotsessiks.

Eelnevaga ligilähedase arvamuse järele said paljud Eesti kodanikeühenduste liidrid, kes arutasid kaasamise ja avaliku võimuga koostöö probleeme. Lisaks teadmised ja oma silmaga kogetu nii Põhjamaades kui ka mujal Euroopas ning Ameerikas. Neid kogemusi on hakatud küll hilisemal perioodil tegijaile ette heitma laadis, et kõik, mida Eestis tehakse, peab lähtuma vaid meist endast ja teadmised väljastpoolt on kurjast ning tulenevad kellegi erahuvidest. 1999. aastal asus Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL) realiseerima vastavasisulist projekti, mille esimene tulemus oli mõningate tollasele EMSL-ile lähedaste mittetulundusühingute katusorganisatsioonide ja kümne Eesti erakonna koostöömemorandumi koostamine. Seal nähti ette ka kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni väljatöötamine. Paraku said avalikkus ja kodanikeühendused sellest tegevusest napilt infot ning kontseptsiooni eelnõu kujunes üpris nigelaks ja pälvis vähegi ulatuslikumate arutelude käigus palju kriitikat. Tööd tehti väikeses seltskonnas ja peamiseks loeti formaalset resultaati, s.t erakondade ja parlamendi heakskiitu. Dokumendile osaks saanud kriitika põhjustas tegijate hulgas lahkkelisid, mille järellainetused kestavad siiani, aeg-ajalt üsna räiges vormis. Kahe lähenemise vahel olid aga ületamatud vastuolud. Esimene kontseptsioonivariant tugines riigikesksuse põhimõttele ning riiklikult reglementeeritud ja hooldatud kodanikeühenduste tegevuse korraldamisele, kus rohujuure ühendustele jäeti üksnes statisti roll. Selle eelnõu kriitika lähtus aga avaliku võimu ja kodanikeühenduste vaba dialoogi ja võrdse partnerluse põhimõttest, millega tähtsustatakse ennekõike just inimese rolli ühiskonnas.

EMSL-i juhtkond reageeris kriitikale ja võttis projektijuhina tööle uue inimese. Uus lähenemine tõi kaasa ka uute ekspertide kaasamise, millest omakorda tulenes

kodanikuühiskonna kontseptsiooni uus ülesehitus ja sisu. Arvestades sel ajal Eestis levinud ühiskondlikku mõtlemist, leiti, et toimiva kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni saab koostada üksnes juhul, kui selle aksepteerib ka Riigikogu. Vastasel korral oleks see jäänud endiselt avalikust võimust eraldi seisvaks ja kodanikeühenduste "oma asjaks". Korduvalt kaaluti ka Põhjamaade õigusaktidega koormamata kodanikuühiskonna toimimist ja leiti, et see on küll eesmärk, kuid Eestis loomuliku arengu kaudu saavutatav alles aastakümnete pärast.

Seekord kavandati ka kontseptsiooni laiaulatuslik avalik arutelu kodanikeühenduste esindajate piirkondlikel koosolekutel ja selle formaalne heakskiitmine üleriigilisel kodanikeühenduste esindajate foorumil. Nii kujunes EKAK – eelkõige selles sisalduvad põhimõtted – kodanikeühenduste poolt laialdaselt arutatud ja tunnustatud dokumendiks, mille elluviimisel nähti võimalust kodanikualgatuse arenguks ning kaasatuse ja osalusdemokraatia arenguks Eestis. EKAK lähtub põhimõttest, et kodanikuühiskond toimib juhul, kui toimivad kodanikeühendused ning nende omavaheline tihe koostöö toimub võrgustiku põhimõttel. Niiviisi realiseerub ka kodanike partnerlus riigiga.

Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaud

EKAK koostamise käigus tekkinud kontaktid avaliku võimu esindajatega andsid kodanikeühendustele teadmise, et koostööle asudes vajavad avaliku võimu institutsioonid selgelt piiritletud volituste ja mandaadiga partnerit.

Kohe oli paljudele avaliku võimu esindajatele ka selge, kuidas seda korraldada: kõik kodanikeühendused peavad nii piirkondlikult kui ka valdkondlikult koonduma katusorganisatsioonidesse ja nende ühisorganisatsioon olevatki see õige partner suhtlemaks avaliku võimu esindajatega. Sellest selgus, et paljudel riigi ametkondadel on raske mõista kolmanda sektori olemust ja tegevuspõhimõtteid – kõike nähakse üksnes ülalt alla ehitatud struktuuridest tulenevalt. Kahjuks leidis poliitikute ja avaliku võimu esindajate taotlusele viljakas pinnas kodanikuühiskonna kontseptsiooni koostamisega mitte toime tulnud kodanikeühenduste tegelaste näol. Kibekähku sätiti sisse suhted siseministeeriumiga, moodustati Eesti Kodanikeühenduste Liitude Esinduskogu, registreeriti see ühinguna ning praktiliselt järgmisel päeval kirjutati alla raamleping siseministeeriumiga, mis anakronismina toimib vist tänini. Enamik sellesse kogusse kuuluvate katusorganisatsioonide liikmesühinguid ei tea siiani, et nad milleski sellelaadses osalevad, et nimetatud esinduskogu avaliku võimu esindajatele nende nimel pidevalt pehmelt öeldes kurjustavaid kirjatöid saadab. Kumbki osapool ei näinud mingit probleemi, et kogu asjaajamine toimus ilma ulatusliku aruteluta kodanikeühendustes ning isegi avalikkuse eest varjatult. Lõpptulemusena anti kokkuklopsitud moodustisele ka riiklik projektitoetus ning tagati siseministeeriumi ametniku soosiv suhtumine.

Tulles vastu avaliku võimu esindajate soovile leida endale nn kolmanda sektori üldistes küsimustes (seadusandlus, rahastamine, jmt) kindel partner ning mõistes pideva teineteisest möödarääkimise tulutust, asusid EKAK eksperdid otsima võimalust kodanikeühenduste olemusest tuleneva dialogipartneri moodustamiseks. Selgines arusaam, et praegusel etapil on avalikul võimul vaja konkreetset kolmanda sektori poolset partnerit, kellega saaks asuda

läbirääkimistesse sektori ja kodanikuühiskonna arengu üldistes küsimustes. Seda mõistes kavandasid EKAK eksperdid piirkondades toimunud aruteludest tulenevalt demokraatliku mehhanismi kodanikeühenduste poolse dialoogipartneri tekkimiseks. Ellu kutsuti Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaud (EMÜ) – pidevalt tegutsev, avalik ja läbipaistev ning kõiki ühendusi kaasav kodanikeühenduste foorum, mille kaudu arutatakse igapäevaselt kogu sektorit puudutavaid küsimusi, taotletakse probleemide lahendamist koostöös riigi institutsioonidega.

Demokraatlik kodanikeühenduste esinduskogu moodustatakse kord aastas toimival kodanikeühenduste suurokogu valimiste käigus. Samuti on kodanikeühenduste suurokogu koht, kus otsustatakse põhiteemad, mis vajavad eeloleval aastal tähelepanu nii ühenduste omavahelistes suhetes kui ka suhetes avaliku võimu institutsioonidega. Ühenduste kord aastas toimuv suurokogu lähtub põhimõttest, et kõik on varakult informeeritud koosolekul arutamisele tulevatest küsimustest, eelnevalt on neil teemadel toimunud piirkondlikud arutelud, osalema on kutsutud kõik ühendid ning otsustavad need, kes seda vajalikuks peavad ja kohale tulevad. Sellisena kujunes kolmanda sektori esinduskogu suhtlemiseks riigi struktuuridega kõige üldisemates ja põhimõttelistes küsimustes ning on tulemuslikult töötanud ligi kaks aastat. EMÜ ei piirdu kord aastas läbi viidava suurokogu korraldamisega, vaid on alaliselt toimiv mittetulundusühenduste foorum, mis kasutab suhtlemiseks ja ühiseisukohtade kujundamiseks pidevalt mitmesuguseid töövorme ja teabe vahetamise kanaleid, moodustab tööühmi ja koalitsioone. Lähtutakse põhimõttest, et kõik tehtu ja otsustatu peab olema avalik ja kõigile ühendustele ligipääsetav. Igal ajal saab igaüks ühiseisukoha kujunemisel osaleda ja seda mõjutada.

EMÜ näol ei ole tegemist uue liikmesusel põhineva katusorganisatsiooniga, vaid meie endi poolt demokraatlikult valitava ja ühiskondlikel alustel töötava esinduskoguga, kellel on volitused ja vastutus aasta jooksul suurokogu otsustatut ellu viia ja kolmanda sektori suutlikkuse tõstmiseks tööd teha. See on kodanikeühenduste demokraatlik koostöövorm, saavutamaks tulemusi kõige üldisemates küsimustes kodanikualgatusliku sektori tegevuskeskkonna kujundamisel Eestis. Aasta pärast valitakse sektorit esindama uued inimesed, kes toovad kaasa uusi mõtteid ja energiat.

Teiseks võimalikuks alternatiiviks on hierarhilisel ülesehitusel põhineva esinduskogu moodustamine. Esinduskogu, mille moodustavad katusorganisatsioonid järgmise astme katusorganisatsioonina, mis registreeritakse formaalselt ja mille tegevust rahastab avalik võim. Sageli on sel juhul tipmise ja alumise katusorganisatsiooni vahel mitu astet ning kodanikeühendus ise jääbki nii avalikule võimule kui ka katuste katusele märkamatuks. Peale selle veel avaldatakse asjatut survet kodanikeühendustele koonduda katuste alla, sest muidu sind ei tunnustata üldse. Kui siinkohal mainida veel formaalsete struktuuride kalduvust enesesäilitamisele ja stagneerumisele, siis on raske sellist lähenemist aksepteerida. Kodanikeühenduste mandaat sellisele mitmeastmelisele katusorganisatsioonile on aga üsna õbluke, sest liiga paljude vaheetappide kaudu oma arvamuse delegerimisel puudub võimalus oma häält kuuldavaks teha. Kui siia veel lisada kõrgeima katuse tihedamad kontaktid pigem avaliku võimu kui kodanikeühendustega, siis selgubki, et on loodud kodanikeühenduste ministereium.

EKAK ekspertide kavandatud, kuid sisult elust enesest võetud avatult töötavat kodanikeühenduste koostöövormi kritiseeritakse sageli seisukohalt, et on mõeldamatu ligi 18 000 kodanikeühenduste esindaja osalemine ühel päeval suurt kogu koosolekul, mistõttu hinnatakse seal valitud EMÜ esinduskogu mandaati olematuks või väga nõrgaks. Ent kui numbritesse süveneda, siis selgub, et mitmes valdkonnas tegutsevad mittetulundusühingud omavad nn eriseadust (ametiühingud, korteriühingud, kirikud, äriühingute esinduskogud jt), mille alusel nad on asunud avaliku võimu institutsioonidega dialoogi ja koostööle. Teisest küljest tuleb tõdeda, et mitte kõik kodanikeühendused ei püüdle oma tegevuses ühingust või kogukonnast kaugemale, mistõttu on vähene ka nende huvi üleriigiliste teemade vastu. Energilisemad kodanikeühenduste liidrid on tavapäraselt tegevad neljas–viies, sageli isegi enamas ühenduses, mistõttu suurt kogu arutatu–otsustatu jõuab peaaegu igasse ühendusse otse ja vahetult, samuti ka vastupidi – ühenduste arusaamad on esindatud suurt kogu. Kõik see muudab esinduskogu mandaadi märkimisväärselt tugevamaks. Seda on kinnitanud ka senised kogemused, sest paariaastase tegevuse vältel ei ole esile kerkinud suuremat erinevust kodanikeühenduste ja EMÜ esinduskogu tegevuse ja arusaamade vahel. Saab järeldada, et esimesel kahel korral koos olnud kodanikeühenduste hulk oli piisavalt esinduslik, otsustamiseks edasisi eesmärgi ja andmaks valimiste kaudu oma esindajatele volitused avaliku võimuga suhtlemiseks.

Heaks kinnituseks mandaadi tugevusest on ka see, et vastuväiteid ja kriitikat on kuulda ainult neilt, kes löid oma struktuurid täiesti läbipaistmatult ja omavad praegu üksnes avaliku võimu (siseministeriumi) tunnustust oma mandaadile.

Midagi pole halvasti, kui paralleelselt eksisteerivad kaks või enam kodanikeühendusi esindavat esinduskogu. See võiks olla üpris tervendav ja edasiviiv konkurents ning avalik võim suudab kindlasti suhelda nende kõigiga. Kuid selge on see, et iga säärane esinduskogu peab suutma tõestada, kuidas ta oma seisukohtade osas kodanikeühendustega konsulteerib, milline on otsuste vastuvõtmise protsess. Mõne aja jooksul loksuvad kõik suhted ise oma loomuliku arengu kaudu paika. Kõigepealt vajab iga esindama pürgiv kogu ikka ideid ja seisukohti ning pädevust nende elluviimiseks, siis järgneb ka tunnustus. Vastupidised ambitsioonid viivad üksnes mõttetute vastasseisudeni.

EMÜ esinduskogu, omamata küll formaalset avaliku võimu tunnustust, on ligi kaheaastase töö käigus selle tunnustuse välja teeninud, sest avaliku võimu esindajad on osalenud nii EMÜ suurt kogudel kui ka alustanud regulaarset suhtlemist EMÜ esinduskoguga. See tunnustus on tulnud tööga ja seda ei saa ära võtta mingi formaalse aktiga.

Paralleelselt püüdleb EMÜ esinduskogu üleriigilise nn kolmanda sektori võrgustiku loomise poole, et muutuks tavaliseks ühine piirkondade probleemide arutamine ja suhtlemine kohalike võimudega. Esinduskogul on välja kujunenud head koostöösuhted mittetulundusühingute piirkondlike tugikeskustega, siin ja seal moodustuvad kohalikud ümarlauad. Nii tugikeskuste kui ka piirkondlike ümarlaudade kaudu liigub info EMÜ ja esinduskogu tööst ühendusteni, nemad omakorda hoiavad esinduskogu kursis sündmuste ja probleemidega kohtadel.

Seega ei piirdu EMÜ üksnes kord aastas toimuva koosolekuga, vaid on üleriigiline kujunev kodanikeühenduste mitmeplaaneline võrgustik, mis loob uut sünergiat kodanikeühenduste töös, kuid samal ajal säilitab iga ühendus eripära ja tegevusvabaduse. Ülalt saabuvad kohustused, käsud ja direktiivid on vastuvõetamatud ja mõeldamatud. Mitme teabekanalit kaudu toimub pidev töö ja arutelu.

EMÜ tegevus on avalik, tagatud on info kättesaadavus ja kõigil organisatsioonidel on võimalik arvamust väljendada. Oma tegevuse kohta annab EMÜ esinduskogu välja lühiinfoga voldikuid. Koostöös ilmub kord kuus Postimehes vaheleht Foorum, mis käsitleb kodanikuühiskonna temaatikat Eestis ja mujal. Töötab mittetulundusühingute info- ja diskussioonilist org.kodanikeyhiskond@lists.ut.ee, millega võib liituda iga kodanikeühenduste tegevusest huvitatut. Aadressil <http://www.emy.ee> asub EMÜ Interneti-kodulehekülg, kus avaldatakse kõik EMÜ esinduskogu materjalid, kaasa arvatud koosolekute protokollid ning EMÜ statuut. Käivitanud on koostöö sihtasutusega Eesti Õiguskeskus, mille portaali kaudu toimub kodanikeühenduste osalemine seaduseelnõude arutamisel.

Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaua tegevus on andnud kindla veendumuse, et koostöös avaliku võimuga oleme valmis nendeks väljakutseteks, mis aitavad Eestis jõuda toimiva kodanikuühiskonnani.

Kasutatud kirjandus

Barber, B. (1996). Strengthening Democracy by Recreating Civil Society. For Independent Sector Conference on Civil Society, Sept 5, Washington, D.C.

O'Connell, B. (1999). Civil Society: the Underpinnings of American Democracy. Hanover, N.H.: University Press of New England.

Märkused

1 Vt ka varasemaid EKAK teemadel kirjutatud RiTo artikleid, sh Taivo-Ahti Adamson 1/2000, Rein Järvelill 2/2000; Mikko Lagerspetz 2/2000, Rein Ruutsoo 3/2001, Daimar Liiv 3/2001, Andres Siplane 4/2001; Ülo Siivelt 5/2002 ja Kristina Mänd 5/2002. – www.riigikogu.ee/rva/toimetised.